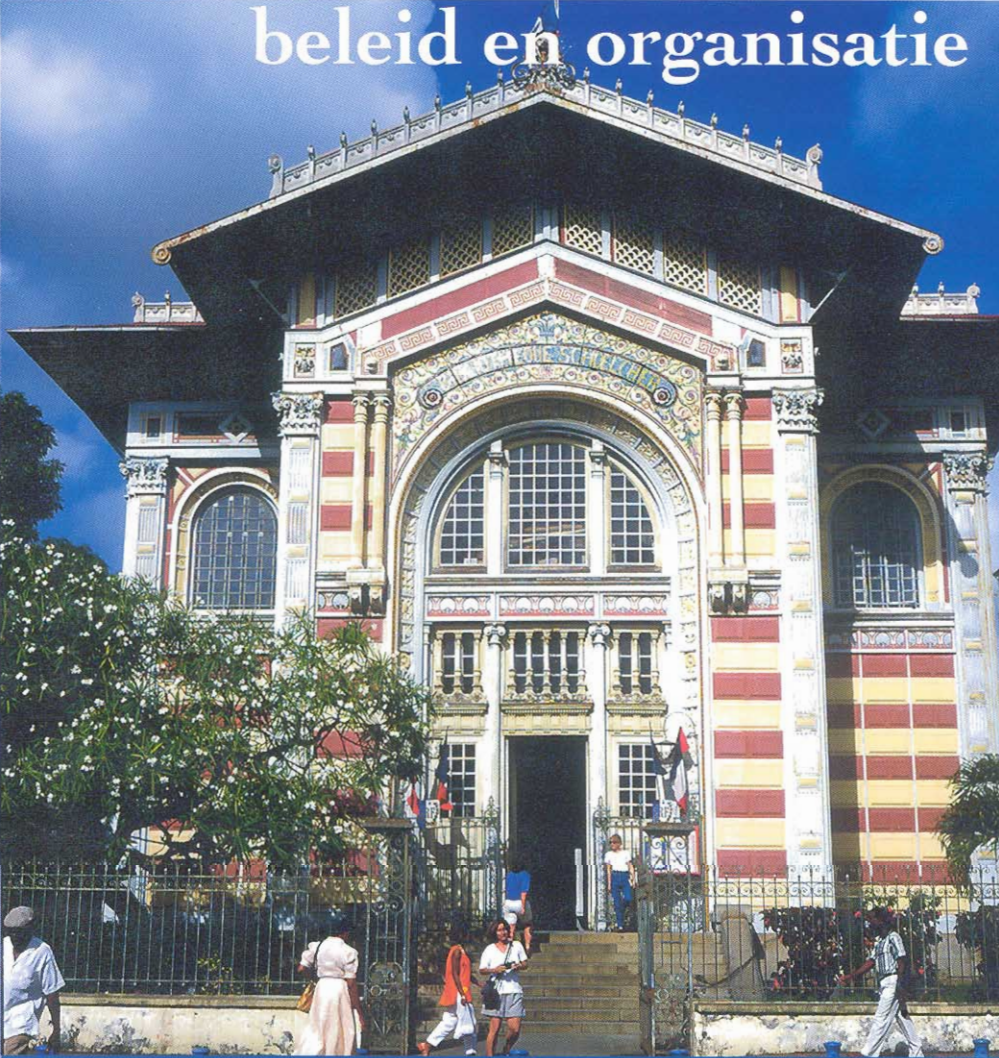

Geesteswetenschappen

beleid en organisatie

Max Sparreboom

Erasmus

Erasmus Universiteit Rotterdam

GEESTESWETENSCHAPPEN:

BELEID EN ORGANISATIE

Rede in verkorte vorm uitgesproken door

Max Sparreboom

bij de aanvaarding van het ambt van gewoon hoogleraar in
Beleid en Organisatie van de Geesteswetenschappen
in Internationaal Vergelijkend Perspectief
aan de Faculteit der Historische en Kunstwetenschappen van de
Erasmus Universiteit Rotterdam
op 12 september 2002

Faculteit der Historische en Kunstwetenschappen
Erasmus Universiteit Rotterdam
Postbus 1738
3000 DR Rotterdam

Omslag: Bibliothèque Schoelcher, Fort-de-France, Martinique
Foto: Sparreboom

'Because the state has become the main financier of science it is able to influence what kind of research will be promoted and what will fall by the way-side.

This is called 'research policy'.

(H. Wesseling, 2002)

Mijnheer de rector magnificus, dames en heren,

In het jaar 1520 publiceerde Erasmus het boek tegen de barbarij, het *Liber antibarbarorum*. Het speelt zich af in 1490 en is opgezet als dialoog tussen Erasmus zelf en enkele geestverwanten. Onder de perenboom bij Erasmus' buitenverblijf bij Bergen op Zoom vragen zij zich af hoe de westerse beschaving toch zo diep heeft kunnen zinken. Het onderwijs krijgt de schuld. Onbekwame schoolmeesters zouden onwetendheid in stand houden, daarin aangemoedigd door theologen en filosofen die het klassieke Latijn verminkten en op de klassieke *humanitas* neerzagen. De geestelijken hadden geen behoefte aan een mondig publiek. Het boek is een lofzang op de klassieke letterkunde en geldt als een belangrijk manifest van Erasmus' humanisme (Erasmus, 2001).

De vaststelling dat de jongere generatie de ware basis voor een deugzaam leven dreigt te verliezen, en zelfs de bezorgdheid dat de westerse beschaving door een verlies van kennis van cruciale literatuur vervreemdt van zijn wortels, is herkenbaar. Ook nu, bij een moeizaam integratieproces van Europa, komt de vraag op naar wat Europa cultureel tot een eenheid zou moeten maken, het probleem van wat de Europese beschaving, als we daar al van kunnen spreken, kenmerkt, en wat de gemeenschappelijke bronnen, wat de teksten zijn die daaraan uitdrukking geven. Wat moeten we als vormend beschouwen voor een degelijke culturele opvoeding? De vraag naar welke literaire producten canonieke waarde hebben, en de vraag of het van belang is de kennis daarvan door te geven in het onderwijs, heeft de laatste jaren de literaten en wetenschappers intensief bezig gehouden¹. Hier stuiten we op de discussie over de waarde van het 19de eeuwse *Bildungs*-ideaal voor de huidige samenleving,

¹ Zie onder anderen Fuhrmann (2002).

en daarmee op de kwestie van de verantwoordelijkheid van de geesteswetenschappen voor de *Bildung*. Dit is één van de onderwerpen die ik in het vervolg van mijn betoog zal aanstippen.

Ik zal het hebben over beleid en organisatie in de geesteswetenschappen. Vele geesteswetenschappers zullen geen rode oortjes krijgen bij dat onderwerp. Ik denk zelfs dat velen het niet eens een noodzakelijk kwaad zullen vinden, maar eerder een on-noodzakelijk kwaad (Wesseling, 2002). Daar breng ik tegen in dat beleid en organisatie tot op zekere hoogte ieders aangelegenheid zijn. De legitimering van onze vakgebieden vinden we niet meer automatisch in de verhevenheid van het object. Het belang van de studie van cultuur, geschiedenis, letteren, et cetera, is niet vanzelfsprekend, maar moet telkens uitgelegd worden, aan je medeburgers, aan overheden en soms ook aan bestuurscolleges van universiteiten. Met beleid gericht op de middellange termijn en met efficiënte organisatie moeten de geesteswetenschappen zich een blijvende positie verwerven aan de universiteiten. Van geesteswetenschappers zal in toenemende mate een collectieve verantwoordelijkheid verlangd worden voor hun vakgebied, naast de individuele verantwoordelijkheid voor hun eigen onderwijs en onderzoek.

Dat brengt mij op de thema's waaraan ik enkele gedachten wil wijden in een *tour d'horizon*, die reikt van de kleine wereld van de faculteit tot de grote wereld van de internationale samenwerking. Deze heb ik als volgt geordend:

0. Begripsbepaling

1. Discussie over wetenschappelijke status
2. Minder maatschappelijk emplooi voor traditionele geesteswetenschappelijke kennis en erosie van traditionele disciplines
3. Veranderende infrastructuur
4. Samenwerking op Europese schaal, financiering, lobbying
5. Balans in onderwijs

Elk op zichzelf doen deze aandachtspunten geen exclusief opgeld voor de geesteswetenschappen, maar samengenomen zijn ze representatief. De vele beleidsnota's van de afgelopen decennia hebben telkens op aspecten hiervan ingezet².

² Tegen de stroom (1989); De toekomst van de geesteswetenschappen in Nederland (1990); Zürcher & Langendorff (1990); De Mey, Braeckman & Claes (1994); Men weegt kaneel bij 't lood (1995); NWO (1997);

0. Begripsbepaling

De term geesteswetenschappen dekt sinds zijn introductie in de negentiende eeuw, een breed en zich ontwikkelend spectrum van onderzoeksdisciplines. De vakgebieden die in huidig Nederland het Ministerie van OC&W hiertoe rekent, variëren van de taal- en cultuurstudies, geschiedenis, kunstgeschiedenis, wijsbegeerte, godsdienstwetenschap, tot en met muziek-, theater- en filmwetenschappen, algemene kunst-, cultuur-, media-, *gender*- en communicatiewetenschappen³.

Het gebruik van de categoriale uitdrukking Geesteswetenschappen voor een dermate divers gebied lijkt te impliceren dat deze vakken grote overeenkomsten en verwantschap vertonen. Daarover is veel gezegd; een mogelijk gemeenschappelijk kernobject is 'dat wat de menselijke geest voortbrengt'⁴, maar geheel onproblematisch is die definitie niet. Wanneer men de geesteswetenschappen probeert te karakteriseren door het gebruik van onderzoeksmethoden en benaderingswijzen stuit men pas echt op problemen (*Anspruch und Herausforderung der Geisteswissenschaften*, 1985; Leezenberg & De Vries, 2001). Het sleutelwoord in het antwoord op beide vragen zal moeten zijn: diversiteit.

Allereerst de term Geesteswetenschappen. Dit classificatiebegrip vinden we ook aangeduid als: *Geisteswissenschaften*, *Kulturwissenschaften*, *Cultural Studies*, *Humaniora*, *Humanities*, *Human sciences*, *Sciences de l'homme et de la société*, *Sciences humaines*. Hier heerst een vrolijke variatie aan termen, termen die bovendien verschillende ladingen hebben. Daarachter gaan culturele en wetenschappelijke tradities schuil die soms sterk verschillen per land of per taalgebied.

Het woord geesteswetenschappen is gevormd naar het Duitse *Geisteswissenschaften*. Dat begrip is gedefinieerd door Wilhelm Dilthey (1883). Hij stelde het *erklären* van de natuurwetenschappen tegenover het hermeneutisch *verstehen* van de geesteswetenschappen. Dit onderscheid is in de 20ste eeuw bijna klassiek geworden en heeft sterk doorgewerkt in de discussie over de academische status van de geesteswetenschappen. Het is duidelijk dat

Scenario's voor de geesteswetenschappen, ongedateerd; NWO (1999); Bijker & Peperkamp (2002). Deze opsomming is niet uitputtend.

³ Een volledig overzicht van de (sub)disciplines die in het kader van het Hoger Onderwijs en Onderzoek Plan (HOOP) van OC&W gerekend worden tot het gebied Taal en Cultuur, zie WOPI 2000, Bijlage D: Indeling in HOOP-gebieden, pp. 48-49.

⁴ Een ruime definitie van de taak van de geesteswetenschappen vindt men in de nota 'Men weegt kaneel bij 't lood' (1995), p. 17: 'Zij registreren, bewaren en analyseren representaties en interpretaties van de wereld. Zij maken deze ook toegankelijk, dragen ze over en stellen ze ter discussie. De representaties en interpretaties liggen besloten in taal, ideeën, waarden, waarheden, wetenschapsbeoefening, instituties, kennisstelsels en artistieke voortbrengselen van gemeenschappen'.

binnen de huidige geesteswetenschappen de empirie en het testen van hypothesen wel degelijk tot de methodes behoren. Het hermeneutische *verstehen* is slechts één van de benaderingen en dekt de lading van de huidige geesteswetenschappen dus niet.

De term *humanities*, *humaniora*, verwijst terug naar de *liberal arts*. In de USA worden ook de kunsten eronder verstaan. Nadrukkelijk wordt in de Angelsaksische semantiek *humanities* onderscheiden van de *sciences*. Het woord *human sciences* is een continentale vinding om toch het aspect wetenschap te verbinden met de *humaniora*. Deze term is onder meer gebruikt in de context van de taalwetenschap (Staal, 1989, 2001). Hij impliceert dat er geen principieel verschil is in wetenschappelijkheid tussen de *sciences* en de *humanities*. In de Franse context wordt de gelijkwaardigheid van de natuurwetenschappen en de *humaniora* uitgedrukt in de termen *sciences de l'homme*, en *sciences de l'homme et de la société*. Met die laatste term worden ook de sociale wetenschappen gedekt.

De term *Kulturwissenschaften* ten slotte vinden we reeds bij Heinrich Rickert in 1899 (Rickert, 1986) die daarmee duidt op 'de producten van de menselijke geest in de loop der tijden', een wetenschap die idiografisch te werk gaat en individuele fenomenen beschrijft. Ook deze benaming is inmiddels geïnterpreteerd: er is sprake van cultuurwetenschap als één discipline en van het meervoud cultuurwetenschappen, een overkoepelende benaming ter aanduiding van een heel brede wetenschappelijke oriëntering (Böhme, Matussek & Müller, 2000). Karakteristiek voor deze wetenschappen is het interdisciplinaire karakter ervan en het hanteren van verschillende verklaringsmodellen naast elkaar.

Zij danken hun opkomst mede aan de na-oorlogse Britse *Cultural Studies*. Analoog aan de Franse school van de '*Annales*' lieten zij het onderscheid tussen de zogenaamde hoge en lage cultuur varen (zie Jenks, 1993). Aan Amerikaanse universiteiten zien we in de jaren tachtig de '*Cultural Studies*' opkomen die, evenals het Franse post-structuralisme, de westerse canon in de literatuurgeschiedenis onderwierpen aan een kritische revisie. De cultuurwetenschappen stelden de curricula van de klassieke letterendisiplines waarin het Europese culturele erfgoed gedoceerd werd kritisch aan de orde. Mijn collega Bevers heeft laatstelijk in het symposium over interdisciplinair onderwijs deze ontwikkelingen nog eens gememoreerd en gewezen op het nieuwe perspectief dat Cultuurwetenschap biedt in een tijd dat de wetenschappelijke vraagstellingen zo sterk aan verandering onderhevig zijn (Bevers, 2002).

In een pleidooi voor onderzoek naar legitimering en naar de grondslagen van de geesteswetenschappen, stelde Wolfgang Frühwald, historicus en destijds, in 1996, president van de Deutsche Forschungsgemeinschaft: '*Die auf Erinnerung und kulturelles Gedächtnis*

ausgerichteten Geisteswissenschaften könnten in Gestalt der Kulturwissenschaften ihr verlorenes Definitionsmonopol für Wissenschaft zurückholen, das sie verloren haben.' (Frühwald, 1996). Deze uitspraak gaat nogal ver naar mijn mening. Het conglomeraat van disciplines dat momenteel samengevat wordt in de categorie Geesteswetenschappen laat zich niet omwille van een verwacht vitaliserend effect, met een pennenstreek van een nieuw label voorzien. Het is zeer de vraag of een dergelijke nieuwe jas de funderende, definiërende rol van de humaniora voor de wetenschappen in het algemeen, het '*verlorenes Definitionsmonopol*' kan terughalen, nog afgezien van de vraag of we enige tak van wetenschappen überhaupt moeten belasten met die verantwoordelijkheid. Met name over de wetenschappelijke waarde van de Cultuurwetenschappen als disciplinaire benadering worden namelijk nog heftige partizanengevechten uitgevochten (Vollhardt, 2001; Leibovici, 2002a, 2002b; Boomkens, 2002). Als een helicopter-view, die nodig is om te reflecteren op plaats en grondslagen van de geesteswetenschappen, behalve door wetenschapsfilosofen, -historici en -sociologen, ook geboden wordt door de cultuurwetenschap, dan is dat mooi. Misschien kan zo'n benadering er toe bijdragen dat de discussie over methodes en object in breder perspectief geplaatst wordt.

Na deze excursie over de term cultuurwetenschap terug naar de geesteswetenschappen. Voelen de desbetreffende wetenschappers zich thuis in deze categorie?

Menig filosoof zal zich er qua methode niet thuis voelen. Filosofie wil meer zijn dan een filosofiegeschiedenis, namelijk een systematische discipline die op zaken ingaat en niet beperkt is tot vragen van interpretatie en overlevering. Men kan staande houden dat filosofie als wetenschap der wetenschappen een aparte categorie vormt naast de natuurwetenschappen, de geesteswetenschappen en de sociale wetenschappen. Niet voor niets is lang sprake geweest in Nederland van een zogenaamde centrale interfaculteit, waarin de filosofie geplaatst werd.

De taalwetenschap is methodisch meer een exacte wetenschap dan menig andere geesteswetenschappelijke discipline. In taalwetenschap wordt geabstraheerd van de feiten, wordt gezocht naar universele wetmatigheden en worden hypothesen getest. Voor vele taalkundigen is de classificatie onder de humaniora een arbitraire beslissing en zouden ze qua methodes beter tot de sociale of de natuurwetenschappen gerekend kunnen worden.

Ook onder historici (bijvoorbeeld Kocka, 1990) vindt men wel de mening dat de categorie geesteswetenschappen onbruikbaar is voor het vak geschiedenis: geschiedenis is geesteswetenschap en sociale wetenschap tegelijk. Als sociale wetenschap heeft geschiedenis als discipline gewonnen aan wetenschappelijkheid, verklarende kracht en betekenis. Bij Kocka

is de stelling niet dat geesteswetenschappen een legitieme aanduiding is en geschiedenis eenvoudig daarbuiten valt, maar dat het begrip geesteswetenschappen een verkeerd gedefinieerde categorie is, die vervangen zou moeten worden door een andere term, bijvoorbeeld *Kulturwissenschaft*.

Tenslotte zullen onder de theologen die vakbeoefenaren die bestrijden dat hun onderwerp van studie een product is van de menselijke geest, ook moeite hebben met een tehuis in de geesteswetenschappen.

De vraag of de term geesteswetenschappen een op basis van te bestuderen object, methode en onderlinge verwantschap een deugdelijk begrip is, kunnen we dus niet jubelend positief beantwoorden (Prinz & Weingart, 1990). Maar als we de bestaande classificatie geheel los zouden laten, zou een fragmentatie dreigen die waarschijnlijk niets goeds oplevert. Vervanging door de term Cultuurwetenschappen voegt mijns inziens een probleem toe in plaats van het op te lossen. Dus houden we het zo, wat mij betreft, uit praktische overwegingen totdat op een veel breder front, bij de universiteiten en bij NWO, alle disciplinaire indelingen op de schop gaan.

1. Discussie over wetenschappelijke status

Er is herhaaldelijk generaliserend kritiek uitgeoefend op de wetenschappelijke methoden van geesteswetenschappelijke disciplines met een bijbehorend negatieve connotatie voor het gehele gebied. Er is bijvoorbeeld kritiek uitgeoefend op de keuze van onderzoeksthema's van de literatuurstudies, die als esoterisch en parochiaal worden gekenmerkt. In de letterkundes is in de loop der tijd een cultuur ontstaan, waar men boeken schrijft over boeken, en commentaren schrijft op commentaren. Het is heel lang gewoonte geweest om de legitimiteit van stellingnames te onderbouwen door veelvuldig citeren van met name klassieke auteurs (Plato, Aristoteles) en daarmee enerzijds geleerdheid te etaleren, anderzijds zich te kunnen verschuilen achter de ruggen van de grote canonieke auteurs (De Botton, 1999). Aan het begin van mijn rede heb ik zelf ook de neiging niet onderdrukt om Erasmus te citeren. Alhoewel deze tendens geleidelijk verdwijnt, misschien ook doordat de auteurs hun klassieken minder goed kennen, is deze citatiecultuur een heel eigen onderdeel van geleerdheid in de geesteswetenschappen.

Een volgende kritiek die het gehele gebied zich wel mag aantrekken, stelt dat het vele onderzoekers in de *humanities* ontbreekt aan probleem-georiënteerd denken⁵. Waarom is zoveel onderzoek in de *humanities* van zo weinig belang buiten de muren van academia en neigt die tot steriliteit? Dat zou kunnen komen omdat bij het begin van het onderzoek te weinig de vraag gesteld wordt wat het probleem is en wat het belang is van het vinden van een antwoord, en waarom eerder gegeven antwoorden niet meer voldoen. De prevalerende onderzoekspraktijk in de *humanities* wordt, bijvoorbeeld door William Berkson (1995) beschreven als ofwel dogmatisch - te lang doorzeuren zonder op het probleem te focuseren - ofwel talmudisch - steeds maar vorige auteurs kritiseren zonder dat duidelijk wordt waar dat in de argumentatie toe moet leiden. Ik heb heel wat onderzoeksvoorstellen bij NWO zien passeren die sterk deze eigenschappen lieten zien, al zal ik de laatste zijn om het beeld te generaliseren.

De *'two cultures'* van C.P. Snow

Met betrekking tot het onderscheid tussen de wetenschappelijke culturen tenslotte het volgende. Dat kennis, waarheidsvinding en wetenschap eerder geassocieerd worden met de natuurwetenschappen dan met de geesteswetenschappen is een betreurenswaardige erfenis van een Europees-Amerikaanse classificatie van wetenschappen, *sciences* versus *humanities*. Dit imago wordt nog verscherpt door de schijntegenstelling die gecreëerd is door de *'two cultures'* discussie, volgend op de befaamde lezing van C.P. Snow. Een organisatie als de *International Balzan Foundation* legt de vermeende dichotomie van de *two cultures* bijvoorbeeld nog steeds ten grondslag aan haar activiteiten, getuige de thematiek van een symposium over *the challenges of the future* in mei 2002 (Balzan Foundation, 2002), een symposium dat aangekondigd werd als een bijdrage aan het *'perennial debate between science and the humanities'*. Vandaar dat ik even teruggrijp naar de wortel van dit kwaad, de tekst van de lezing zelf (Snow, 1960; 1964).

De *Rede Lecture* van 1959, gegeven door schrijver en natuurwetenschapper C.P. Snow, is bijna canonieke literatuur geworden voor al wie schrijft over de vermeende cultuurverschillen tussen alpha en beta wetenschapsdisciplines. Toch is de culturele tegenstelling die Snow aan de orde stelt een andere dan waarvoor zijn lezing in het erop volgende debat gebruikt is. Snow beschrijft niet de tegenstelling tussen de wereld van de

⁵ Berkson (1995), voortbordurend op het werk van Joseph Agassi.

humaniora en de natuurwetenschappen, maar beschrijft de verschillende ervaringswerelden van enerzijds de geletterde intelligentsia, vertegenwoordigers van wat hij de traditionele pre-industriële cultuur noemt, en anderzijds de meer rationele cultuur van natuurwetenschappers als mathematici en fysici. Hij betoogt dat men in het na-oorlogse Engeland de betekenis van de industriële revolutie onvoldoende heeft begrepen en geïncorporeerd in het onderwijs. Natuurwetenschappers, in tegenstelling tot ingenieurs en technologen, denken te weinig in termen van toepasbare kennis en dus ook niet voldoende aan het genereren van kennis om in de wetenschappelijke revolutie die volgde op de industriële revolutie een leidende rol te spelen. Bij een vergelijking van onderwijssystemen in de USA, de Sovjet Unie en het Verenigd Koninkrijk, komt hij uit op de vaststelling dat het Russische onderwijs nog het beste toegerust lijkt voor de uitdagingen van de nieuwe technologie. Zijn bespreking van de twee culturen die onvoldoende met elkaar communiceren is slechts een opstapje tot sociaal-maatschappelijke beschouwingen die het leeuwendeel van zijn lezing uitmaken. Hij bepleit een omvorming van het onderwijs waardoor een betere integratie van vakken en een betere mix van algemene kennis en specialistische kennis mogelijk wordt, opdat Engeland beter kan concurreren met de Sovjet Unie. De tekst van Snow handelt met andere woorden niet over de verschillen tussen de geesteswetenschappen en de natuurwetenschappen, laat staan over de eerbiedwaardigheid of legitimiteit van de een of andere discipline. Van geesteswetenschappelijk onderzoek weet hij namelijk weinig af. In brede kring wordt intussen het Snow-Leavis debat niet meer als een vertrekpunt gezien voor de formulering van onderzoeksprogramma's voor de toekomst (Friedman et al., 1999; Adriaanse et al., 2002). Alhoewel verstandige geesten het onderscheid dat gemaakt werd tussen twee verschillende wetenschapsculturen niet meer relevant achten, heeft de discussie een hardnekkig *Nachleben*. Vandaar deze uitwijding.

Naast het benadrukken van tegenstellingen tussen onderzoeksculturen, bestaan overigens interessante voorbeelden van projecten waarin een unificatie van natuurwetenschappen en geesteswetenschappen beoogd wordt of bewerkstelligd is. Fameus is het monumentale werk van Joseph Needham (1954-1998) *Science and Civilisation in China*. Dat laat zien dat de notie van wetenschap als waarheidsvinding universeel is, ook al zijn bepaalde wetenschapsgebieden en de classificatie ervan dat niet. Historische en structurele benaderingen van de wereld kunnen elkaar heel goed aanvullen, maar de traditionele disciplinaire grenzen tussen faculteiten vormen een belemmering voor de verwezenlijking van die complementariteit (McAllister, 2002).

Andere pogingen de *humanities* en de *sciences* tot elkaar te brengen stammen ook van wetenschapshistorici zoals Sarton en Dijksterhuis (De Mey, Braeckman & Claes, 1994). Er zijn gemeenschappelijke onderzoeksagenda's van natuurwetenschappers en geesteswetenschappers voorgesteld, zoals door de bioloog E.O. Wilson in zijn boek *Consilience*⁶, maar deze hebben nog weinig respons ge oogst uit de geesteswetenschappen. In de twintigste eeuw hebben zich wel, dwars door de traditionele *humanities* en *sciences* structuur heen, nieuw gedefinieerde vakgebieden ontwikkeld, zoals *informatics and cognition sciences* (Van Benthem, 2002). Zulke ontwikkelingen dragen ertoe bij dat de traditionele gebiedsindelingen weldra obsolete zullen zijn.

De meetbaarheid van geesteswetenschappelijke publicaties

Dan een probleem van geheel andere orde, maar wel samenhangend met de vraag naar de wetenschappelijkheid van de geesteswetenschappen, dat van de meetbaarheid van kwantiteit en kwaliteit van onderzoeks-*output*. Anders dan gebruikelijk bijvoorbeeld in de natuurwetenschappen, vindt de beoordeling en evaluatie van geesteswetenschappelijke onderzoeks-*output* zelden plaats op Europese schaal. Zelfs op nationaal niveau levert de systematische beoordeling moeilijkheden op door gebrek aan indicatoren (Het Nederlands Observatorium van Wetenschap en Technologie, 2001). Een internationaal erkend systeem van meting van kwalitatieve en kwantitatieve gegevens in de geesteswetenschappen is er niet. Het Centrum voor Wetenschaps- en Technologie-Studies (CWTS) in Leiden is er tot dusver niet in geslaagd een dergelijke index voor de geesteswetenschappen te maken. De *Arts and Humanities Citation Index*, een *database* gemaakt door het *Institute of Scientific Information (ISI)* in Philadelphia, voldoet van geen kanten, is te zeer op Amerikaanse tijdschriften georiënteerd en gebruikt niet de toptijdschriften. Mede door de nu eenmaal aanwezige intrinsieke nationale functie van een aantal van deze wetenschapsgebieden is het publicatieplatform ook dikwijls nationaal. Een hiërarchie van tijdschriften is dus voor veel vakgebieden problematisch. Publicatieculturen in de geesteswetenschappen zijn te divers om een vergelijking mogelijk te maken, schijnt het. In 2001 is het *Humanities Committee* van de *European Science Foundation* begonnen met plannen voor een Europese citatie index voor de geesteswetenschappen. Dat betekent lijsten samenstellen van tijdschriften en het eens worden over een *ranking* per vakgebied, een gigantisch werk dus. Boekreferenties vormen een aparte

⁶ Wilson (1998); zie ook de reactie van Schins (2000).

problematiek. Vooral het probleem van *impact* meting vraagt creatieve oplossingen. Het is denkbaar dat een boekauteur zelf nog de beste indicatie kan geven van de impact van zijn boek, doordat hij de referenties naar zijn werk het beste zal bijhouden (Kuipers, 2000). Het is een belangrijk initiatief, dat - indien het slaagt - een apparaat kan opleveren voor Europa-brede kwaliteitsvergelijking en dus een instrument kan opleveren dat internationale samenwerkingsprojecten bevordert. Als we van de karikatuur afwillen dat de geesteswetenschappen nu eenmaal zo anders willen zijn dan de natuurwetenschappen, kunnen we ons ook niet beroepen op een principiële onmeetbaarheid en onvergelijkbaarheid van onderzoeksresultaten. Wat we in ieder geval niet moeten hebben, is dat een ondeugdelijk meetsysteem voor de geesteswetenschappen, zoals ontworpen door dat instituut in Philadelphia, dat duidelijk niet toegerust lijkt te zijn op deze taak, als standaard gaat gelden, waarmee de publicatie- en citatietellers onze onderzoekers straks gaan beoordelen.

Ik kom nu op het tweede thema:

2. Minder maatschappelijk emplooi voor traditionele geesteswetenschappelijke kennis en erosie van traditionele disciplines

Met deze formulering heb ik geprobeerd de diffuse kreet 'Crisis in de geesteswetenschappen' te omschrijven⁷. Wat meestal bedoeld wordt, is de afnemende belangstelling voor de traditionele taal- en letterkundes. We doen er dus goed aan om ofwel de vraag naar de crisis in de geesteswetenschappen te specificeren in: wat voor crises en welke geesteswetenschappen, of we moeten gewoon vaststellen dat de crisis permanent is, inherent aan het wetenschapsgebied (Scenario's voor de geesteswetenschappen).

Een belangrijke oorzaak van de verminderde belangstelling voor de traditionele disciplines ligt in de afgebrokkelde rol van de geesteswetenschappen als vaandel dragers van *Bildung*. Deze achteruitgang is voor een groot deel terug te voeren op een veranderde opvatting in de maatschappij over wat *Bildung* zou moeten inhouden. Op deze veranderde opvatting sluit het traditionele *Bildungs*-ideaal van de geesteswetenschappen niet zonder meer aan⁸.

⁷ Al in 1937 werd geschreven over *Die Krisis der Geisteswissenschaften in der Gegenwart*; zie bijvoorbeeld Plumb (1964) en Spranger (1980). In dat tijdsgewricht ging het om de gevaren van ideologisering en machtsinvloed voor de wetenschap.

⁸ Analyses van deze ontwikkeling geven Labrie (1986, 1996) en Fuhrmann (2002); zie ook het rapport van de Commissie Modernisering Curricula Moderne Talen (2002).

De inrichting van de curricula aan onze klassieke universiteiten, vanouds de plaats waar het onderwijs in geesteswetenschappelijke disciplines plaatsvindt, is sterk beïnvloed door ontwikkelingen in Duitsland, op gang gebracht door Von Humboldt. Von Humboldt initieerde als minister van opvoeding een model universiteit, de Universiteit in Berlijn, die in zekere zin model heeft gestaan voor het moderne universitaire onderwijs. Von Humboldt was een volgeling van Herder die het *Bildung*-ideaal heeft ontwikkeld. *Bildung* moest de innerlijke vorming van het karakter bevorderen, afgestemd op de humanistische idealen van de klassieke oudheid. Het doel was zelfstandig denkende burgers, die verantwoordelijk zijn voor hun eigen handelen, op te voeden en de ontwikkeling van het individu stond hierbij voorop. De missie van het onderwijs was aan die *Bildung* vorm te geven. Het zal menigeen verbazen hoe Von Humboldts ideeën aansluiten op de huidige gedachten over onderwijsontwikkeling, in termen van leren-leren door de student, waarbij de docent uiteindelijk tot begeleider wordt. De *Bildung*-student is een zelfstandig individu, dat niet meer in enigerlei gezagsrelatie tot een docent staat. Beiden beoefenen de wetenschap op onafhankelijke wijze en de docent heeft vooral een stimulerende functie (Labrie, 1986).

Deze opvatting was een principieel andere dan die van de aanhangers van de *Aufklärungsgedachte*, die de universiteiten wilden afschaffen en een soort hogescholen wilden die de burgers voorbereidden op een nuttige functie in de maatschappij. Als de industrie opkomt aan het einde van de 19de eeuw klinkt de kritiek op: wat heb je aan *Bildung* als je met handel en industrie de kost moet verdienen? De schoolstrijd die volgde, spitste zich toe op de vraag of een grote kennis van Grieks en Latijn noodzakelijk was om tot invloedrijke posities te worden toegelaten. Geleidelijk kwam er de erkenning dat ook beta-intelligentie tot die posities toegelaten moest worden⁹.

In de twintigste eeuw brachten de onderwijsveranderingen van 1968 en volgende jaren een nieuwe centrale taak voor de instellingen van hoger onderwijs, waaronder de vorming van de massa. De nieuwe onderwijsdoelstellingen en de afbouw van de macht van de traditionele leerstoelhouders, de nadruk op ideologie en theorie, had een grote inhoudelijke invloed op de geesteswetenschappen. Tevens werd het traditioneel zelfbegrip van de geesteswetenschappers geschokt door de confrontatie met de sociale wetenschappen en hun onderzoeksmethoden. Curricula die meer theoriegericht waren, met minder aandacht voor de parate kennis van het bijzondere, waren het resultaat.

⁹ Deze beschouwing steunt in belangrijke mate op het werk van Labrie (1986, 1996).

De geesteswetenschappen, die in de negentiende eeuw nog als voornaamste missie hadden het streven naar *Bildung* te bevorderen, zagen zich genoodzaakt de eigen disciplines kritisch te onderzoeken op de intrinsieke en de maatschappelijke waarde, en naar een bredere en meer toekomstgerichte legitimering om te zien. Dat zelfonderzoek vindt ook nu, en wel in toenemende omvang, plaats. Dat gaat gepaard met een zoeken naar nieuwe en meer toekomstgerichte onderzoeksthema's (Bijker & Peperkamp, 2002).

De geesteswetenschappen hebben hun wortels in de studie van de Europese cultuur en het veilig stellen van de traditie. De vraag of het erg is dat de kennis van die traditie langzaam verloren gaat, is niet met dwingende argumenten te beantwoorden. Maar als de kennis van de eigen afkomst en van de historische samenhang van onze cultuur onderhouden moet worden, dan zijn het de geesteswetenschappen die daar de verantwoordelijkheid moeten dragen; geen ander wetenschapsgebied kan die geheugenfunctie vervullen¹⁰. Daarmee lijkt me de vraag ten minste ten dele beantwoord: zij kunnen die functie niet geheel opgeven, zelfs al neemt de belangstelling in termen van studentenaantallen af.

Terecht is kritisch gereageerd op een eenzijdig Europese legitimering van geesteswetenschappelijk onderzoek, en niet alleen door specialisten op enig Aziatisch cultuurgebied. Er bestaat geen cultuur die algemeen gedeeld wordt in Europa, en die bovendien uniek is voor Europa (Fernández-Armesto, 2002). We kunnen niet spreken van een Europese beschaving in dezelfde betekenis als Chinese beschaving of Joodse beschaving of Franse beschaving. Het is daarom voorzichtiger om geen beroep te doen op het concept van een Europese beschaving in een poging om een Europese Unie te rechtvaardigen of om het proces van staatsvorming op Europese schaal te versnellen. Europa is te beschouwen als onderdeel van een groter geheel, Eurazië, en het is beter om dat ruimere concept te gebruiken als uitgangspunt (Fernández-Armesto, 2002; Diamond, 1999).

Die oorspronkelijke functie van de geesteswetenschappen voor de Europese cultuur heeft trouwens niet allerwegen geleid tot een myopische, Eurocentrische en koloniale wereldbeschouwing, zoals wel eens wordt geclaimd. Dat is een karikaturale voorstelling van zaken. Binnen de geesteswetenschappen vinden we immers ook de disciplines en het filologisch instrumentarium die ons directe toegang geven tot het cultuurgoed van de andere grote beschavingen, zoals de Arabische, de Oost-Aziatische en Zuid-Aziatische culturen.

¹⁰ Zie bijvoorbeeld Grafton & Jardine (1986) en Fuhrmann (2002).

Juist die kennis van de talen en teksten, die een vergelijking van culturen mogelijk maakt, is de beste garantie tegen een benepen Eurocentrisme.

Een revolutionaire ontwikkeling in de geesteswetenschappen doet zich voor dank zij de ICT. Opslag van gigantische hoeveelheden gegevens en het oproepen en combineren van gegevensbestanden van verschillende aard - beeld, tekst, geluid - openen niet alleen de mogelijkheid om op exactere wijze onderzoeksvragen te beantwoorden, de technologie stelt ons ook in staat geheel andere onderzoeksvragen te stellen en te beantwoorden dan voorheen mogelijk was. Vakken als de alfa-informatica, het aanleggen van grote beeld banken, van spraak en tekst corpora, en ontwikkelingen in de taal- en spraaktechnologie, maken duidelijk dat computertechnologie en geesteswetenschappelijk onderzoek - inclusief het vergelijkend tekstonderzoek en filologie - creatief gebruik maken van elkaars mogelijkheden.

Dus er mag sprake zijn van enerzijds een beperkte erosie van disciplines. Anderzijds geven nieuwe disciplines en nieuwe samenwerkingsverbanden met natuurwetenschappen en sociale wetenschappen weer een verrijking en uitdijning te zien. Disciplinaire afbakeningen zijn sowieso van tijdelijke aard. We moeten ons dan ook hoeden voor disciplinair autisme. Er zijn verschillende initiatieven genomen om nieuw elan in de geesteswetenschappen te stimuleren en de missie en het werkgebied ruimer op te vatten. Aan de Universiteit Utrecht ging een programma Scenario's voor de geesteswetenschappen van start, NWO komt met het thema Grondslagen van de Geesteswetenschappen, de Adviesraad voor Wetenschap en Technologie (AWT) kwam met de achtergrondstudie Geëngageerde geesteswetenschappen (Bijker & Peperkamp, 2002). Daarin wordt gepleit voor inschakeling van geesteswetenschappelijke expertise voor de studie van de grote aan ICT gelieerde cultuurveranderingen, die onder meer zichtbaar zijn in de media. In geen van die nota's wordt overigens gesuggereerd dat we de traditionele geesteswetenschappelijke domeinen maar moeten vergeten. Hoe dan ook: de geesteswetenschappen reageren op de afkalving van traditionele disciplines niet alleen met het voornemen de oorzaken van hun eigen neergang historisch te bestuderen; geen '*Selbst-Musealisierung*' (Anspruch, 1985); ze kijken ook naar nieuwe functies en nieuwe toepassingsgebieden voor geesteswetenschappelijke expertise, en die zijn er volop.

Ik kom aan het derde hoofdthema:

3. Veranderende infrastructuur: onderzoekersnetwerken, bibliotheken, onderzoeksorganisaties

Onderzoekersnetwerken

In alle academische vakken is de infrastructuur aan verandering onderhevig. Specifiek voor de geesteswetenschappen is dat veel van de onderzoekswerkzaamheid individueel van karakter is. Teamwerk is niet de regel. De organisatiegraad van vele geesteswetenschappelijke disciplines is betrekkelijk zwak. Sommigen zouden dat ook het liefst zo laten, maar gelukkig is de afgelopen decennia duidelijk geworden dat bundeling van krachten en programmatische samenwerkingsverbanden een meerwaarde vertegenwoordigen. De onderzoeksscholen, met een functie zowel in promotieonderwijs als in onderzoekskoördinatie, vormen een voorbeeld van een structuur, die met moeite tot stand is gebracht maar nu in belang lijkt af te nemen. Het is jammer dat de in onderzoekscholen deelnemende faculteiten zich in de landelijke competitie, die met de inrichting van het BaMa stelsel weer een extra impuls heeft gekregen, genoodzaakt zien de eigen profilering voorrang te geven boven de landelijke afstemming. Hopelijk is dit een terugval van tijdelijke aard. Met name voor kleine vakgebieden, dat wil zeggen gebieden met weinig staf, weinig beoefenaren, en weinig studenten, zijn dit soort landelijke verbanden cruciaal. Het welslagen van een onderzoekschool is afhankelijk enerzijds van universitaire politiek, anderzijds van individuele motivatie en betrokkenheid van directie en staf, en laat zich dus niet altijd precies voorschrijven of plannen.

Bibliotheken

Bibliotheken zijn als kennisbemiddelaars voor geesteswetenschappers van groter belang dan voor andere onderzoekers. Er bestaat een grote emotionele gehechtheid aan de fysieke structuur en sfeer van wetenschappelijke bibliotheken en hun rol als vergaarplaats van overgeërfde kennis. De bibliotheekproblematiek is bekend, die hoeft ik hier niet te herhalen. Coördinatie en afstemming van collectievorming, bijhouden van zowel de analoge als de digitale producten, zijn de sleutelwoorden voor wat betreft de klassieke bibliotheekfunctie. In toenemende mate zullen ook geesteswetenschappers gebruik gaan maken van digitale media. De ontwikkeling van de virtuele bibliotheek - een NWO initiatief waar ik nauw bij betrokken ben geweest - zou een oplossing kunnen bieden voor de opslag van en toegang tot gegevens uit een breed gebied van wetenschap en cultuur (NWO, 1999; Johanson, Schauder & Lim,

1998). Een landelijke kennisinfrastructuur op dit gebied zal overigens aanzienlijke investeringen vragen.

Onderzoeksorganisaties

In wetenschapsorganisaties, zoals NWO en andere Europese *Research Councils*, worden de geesteswetenschappen ofwel in een apart departement ondergebracht, ofwel samen met de sociale wetenschappen. Elke ordening heeft zijn nadelen. In de praktijk is de afweging en besluitvorming over aanvragen gemakkelijker indien men de aanvragen aan een gespecialiseerd forum kan voorleggen, waar men inhoudelijk een redelijk overzichtelijk terrein bestrijkt. Vaak wordt echter geargumenteed, dat een groter aggregatieniveau het voordeel biedt dat disciplineoverschrijdende projecten een betere kans krijgen op een adequate beoordeling. Hoe breder het forum, hoe meer de beslissingen zullen moeten steunen op het specialistische oordeel dat gevraagd wordt van de *peer-reviewers*. De daarmee gepaard gaande organisatorische schaalvergroting levert mogelijk financiële voordelen op, tenzij de *peer-reviewers* betaald moeten gaan worden; wel bestaat de vrees dat in breder samengestelde gremia kleine specialistische humaniora projecten het afleggen tegen grote sociaal-wetenschappelijke programma's met een aanzienlijk maatschappelijk belang. Een ander probleem is dat de meeste *Research Councils* ingericht zijn op wetenschapsbevordering op nationaal niveau. Qua organisatie en doelstellingen zijn zij bovendien onderling zeer verschillend.

Eén van de weinige Europese organisaties waar gestreefd wordt naar internationale samenwerking op alle wetenschapsgebieden, dus ook de geesteswetenschappen, is de *European Science Foundation*, ofwel ESF, in Straatsburg. De ESF is een politiek onafhankelijke organisatie, waarin de Europese onderzoeksorganisaties de *stake-holders* zijn. Dat brengt me tegelijk op het volgende thema:

4. Samenwerking op Europese schaal, financiering, lobbying

Ik heb het bijzonder leerzame genoeg gesmaakt in ESF verband een aantal grote internationale onderzoeksprogramma's te helpen ontwikkelen. Voor de *humanities*, die zich vanouds kenmerken door individueel *scholarship* en kleinschaligheid, is het geen vanzelfsprekendheid dat een groot onderzoeksprogramma een meerwaarde heeft boven

uitsluitend individueel werken. Het is dus zaak om mensen bijeen te brengen die bereid zijn zich in te zetten voor een vraagstuk dat door zijn omvang en complexiteit de inspanningen van enkele personen of van enkele disciplines te boven gaat. Ter verduidelijking van de procedure: binnen de ESF wordt een programmavoorstel voorbereid door initiatiefnemers samen met het ESF bureau. Als de ESF daar een principegoedkeuring aan gegeven heeft, gaat het voorstel met een begroting naar de onderzoeksorganisaties die lid zijn van de ESF. Deze organisaties, dus organisaties zoals de DFG in Duitsland en NWO in Nederland, besluiten elk of zij willen meebetalen, en zo ja hoeveel.

Ik gebruik het voorbeeld van het recent afgesloten programma *Transformation of the Roman World* om aan te geven wat een bijzondere wetenschappelijke meerwaarde een dergelijke onderneming kan hebben, en om te illustreren welke organisatorische vraagstukken die met zich meebrengt.

Transformation of the Roman World

Focus van dit onderzoeksprogramma is de overgang van het Romeinse Rijk naar de vroege Middeleeuwen. Deze transformatie kan vanuit verschillende gezichtspunten bestudeerd worden: 1) als de ineenstorting van het Romeinse Rijk en het creëren van koninkrijken door nieuwkomers, koninkrijken die de oorsprong vormen van de moderne staten; 2) als de culturele overgang van de klassieke antieke beschaving naar de Christelijke cultuur van de Middeleeuwen; 3) als een periode van grote sociaal-economische veranderingen, van antiek naar feodaal. Elke generatie en ieder land heeft de transformatie van de antieke wereld opnieuw geïnterpreteerd en het verbaast dus niet dat aan het einde van de twintigste eeuw met zijn grote politieke veranderingen in Europa, onderzoekers zich vanuit weer nieuwe uitgangspunten bogen over die periode van overgang. Dit vormde de context van het ESF project, waaraan onderzoekers uit verschillende disciplines meewerkten: oud-historici, mediëvisten, kerkhistorici, kunsthistorici, archeologen, antropologen. De afstemming tussen die disciplines was geen vanzelfsprekende zaak. Een samenwerking als deze dwingt de deelnemers echter zich ook rekenschap te geven van resultaten uit andere disciplines, resultaten die dikwijls het eerder gereconstrueerde beeld aanzienlijk compliceren. Onderzoekers werden zodoende gedwongen om hun eigen bronnenmateriaal opnieuw en in ander licht te bekijken en terug te komen op traditionele aannames van hun voorgangers.

De overgangperiode van oudheid naar vroege Middeleeuwen heeft een rol gespeeld in de vorming van nationalistische ideologieën in de negentiende en twintigste eeuw. In deze

periode werden in West Europa staten geformeerd, die door een aantal moderne staten als hun directe voorouders beschouwd werden. Met name de Duitsers hebben die periode gebruikt om daarop hun claims op overheersing te baseren. De zoektocht naar nationale bakermat lijkt weliswaar onschuldig maar heeft direct bijgedragen aan de ontwikkeling van veel racistische ideologie. Hoe dan ook, de studie van de vroege Middeleeuwen is vanwege de ideologische, nationalistische exploitatie van die periode altijd aan herziening onderhevig geweest. Dikwijls is daarin een sterke nationale bias zichtbaar geweest (Geary, 2002). Dit onderstreept dus het belang maar ook de gevoeligheid van een Europees onderzoeksprogramma, politiek gevoelig omdat daarin de zelfdefinitie van de West-Europese volkeren centraal staat. Aan titels van tentoonstellingen (zoals *'The Making of England'*, in plaats van *'Britain in the Dark Ages'*) ziet men dikwijls de politieke aspiraties of bijbedoelingen van het onderwerp¹¹.

Dit probleem van nationale gevoeligheid wordt, zoals te verwachten, ook weerspiegeld in de geschiedenis van de moeizame fondsenwerving voor een project als het onderhavige. Nadat het programmavoorstel na een reeks verkennende workshops en discussie in het ESF *Humanities Committee* geschreven was en begroot voor een periode van vijf jaar, moesten er bij de ESF lid-organisaties middelen verworven worden voor de uitvoering. Onderzoeksorganisaties in ongeveer veertien landen werden aangeslagen voor een futiele bijdrage, een bijdrage die alleen de organisatie en de bijeenkomsten mogelijk moest maken, dus van aanstellingen was geen sprake. Daartoe zetten die organisaties ter beoordeling weer hun eigen referenten in. Deze hebben dikwijls weer punten van kritiek, en hun eigen agenda. Ook de nationale onderzoeksorganisaties stellen weer hun prioriteiten, die niet noodzakelijkerwijs internationaal zijn. Het resultaat was dat Nederland betaalde zonder aarzeling, Spanje ook; in België wilden de Vlaamse en de Waalse onderzoeksorganisaties elk ten minste een Belg van de eigen gemeenschap in het programma vertegenwoordigd zien. Scandinavische organisaties betaalden zonder probleem. De Duitse DFG wilde garanties dat hun referenten nauw bij de controle op het programma betrokken waren. De Franse CNRS zegde toe te betalen als we enkele Franse archeologen van een zeer oud stempel erbij zou betrekken, verder weigerden ze namen te noemen. Uiteindelijk, na opname van een groot aantal Franse onderzoekers in het programma, kwam de CNRS op zijn toezegging terug en betaalde dus in het geheel niet. Door Griekenland werd de toezegging pas na enkele jaren gestand gedaan door financiële problemen. De British Academy ging na enorm gesteggel over personen en over afbakening van periode en regionen akkoord, terwijl toch vanaf het begin bij

¹¹ Een evaluatie van het onderzoeksproject geeft Wood (1999), waarop deze beschouwing is gebaseerd.

het programma een groot aantal prominente Britse geleerden betrokken waren. De Italiaanse CNR was aanvankelijk van mening dat Italiaanse onderzoekers het wel alleen zouden afkunnen, het ging immers om het Romeinse rijk en Rome, en was dus uiterst terughoudend, want zij zagen een vermeend monopolie in het geding komen. Na een toevallige ontmoeting in Rome van de organisatoren van het programma met leden van het bewuste CNR comité, werd een Italiaanse bijdrage bijeen geritseld met behulp van een charme offensief en veel wijn. Overige anekdotes bespaar ik u. Alhoewel het programma dus wel tot stand kwam, was de weg moeizaam. De kern van het probleem: de nationale onderzoeksorganisaties beoordelen een voorstel voor een internationaal onderzoeksprogramma op het criterium wat dat programma bijdraagt aan het nationale onderzoek. Het belang van Brits, Frans, Italiaans, et cetera, onderzoek staat boven internationaal onderzoek. Sterker nog, het laatste staat ten dienste van het eerste. Vanuit het subsidiariteitsbeginsel moet dus telkens opnieuw geargumenteed worden dat een bepaald internationaal programma zo veel beter en aantrekkelijker is voor alle betrokkenen dan een nationaal programma, dat men het zich niet kan permitteren er niet aan deel te nemen.

Een terugblik leert dat door dit programma op drie belangrijke vlakken een vernieuwing in het onderzoek is bereikt. In de eerste plaats is een grote hoeveelheid nieuw materiaal toegankelijk geworden (rol van middeleeuwse archeologie sinds de jaren 60; men graaft niet meer door de middeleeuwse lagen heen; meer aandacht voor economische en sociale structuren; gewaarwording onder historici dat materiële cultuur evenzeer van belang is voor de historische reconstructie als geschreven materiaal). In de tweede plaats hebben nieuwe interpretaties aan invloed gewonnen; de archeologie laat zien dat er vele regionale centra van economische activiteit bestonden; ook op gebied van godsdienst bestonden er sterk regionale centra, die een grote variatie vertoonden; teksten werden opnieuw bekeken met grotere aandacht voor regio, auteurs en publiek. In de derde plaats is er een relatie gelegd tussen recente onderzoeksresultaten en trends in de 19de en 20ste eeuw, waardoor duidelijk zichtbaar wordt op welke wijze vroegere generaties de periode ideologisch geëxploiteerd hebben. De tendens is nu juist om de periode van transformatie te interpreteren als één waar verschillende centra van economische activiteit en van tekstproductie bestonden, ieder met verschillende regionale ontwikkelingen. Deze sluit aan bij de huidige politieke context van na de koude oorlog (integratie Germaanse volkeren; opkomst Islam in oostelijke en zuidelijke Middellandse zeegebied; opkomst Slavische volkeren); deze weerspiegelt ook het huidige streven om een tegenwicht te vinden, in de vorm van de Europese regionalismen, tegen de uniformerende en centraliserende Europese Unie.

Wat ik met het voorbeeld wil illustreren is dat het juist in de vakgebieden, die historisch gezien een nationale legitimerende rol hebben gespeeld, een grote sprong is om tot supernationale samenwerking te komen, dat is een sprong die weerstanden oproept. Historici die zich hebben ingespannen voor een Europees geschiedenis curriculum op scholen zullen dit herkennen. Dat ligt, bijvoorbeeld, bij taalwetenschap die veel sterker internationaal georiënteerd en georganiseerd is, ondanks de ook daar aanwezige nationale sentimenten, anders. Een Europese *Research Council for the Humanities*, zoals ik binnen ESF al eens besproken heb, was eind 20ste eeuw nog verre toekomstmuziek.

Intussen is bij de ESF een nieuwe, verdergaande, vorm van gezamenlijke onderzoeksprogramma's van start gegaan: de EUROCORES (een afkorting voor European Collaborative Research Programmes). Daarbinnen worden wel aanstellingen van onderzoekers bewerkstelligd, maar wordt de aanstelling en de betaling overgelaten aan de nationale onderzoeksorganisaties die aan zo'n programma deelnemen¹².

Inmiddels is de vraag naar de wenselijkheid van één of meer Europese *Research Councils* nu wel serieus aan de orde. Moet er een soort Europese NWO of DFG komen of volstaat de huidige constellatie van nationale onderzoeksraden plus EU kaderprogramma? De ESF heeft een commissie gevraagd te rapporteren over de argumenten voor en tegen zo'n *Council* en peilt de meningen. Denemarken, nu EU voorzitter, wijdt er in oktober 2002 een congres aan. Belangrijke vragen zijn of één *Council* alle disciplines zou moeten bestrijken of dat er raden per categorie van disciplines nodig zijn. Hoe zou zo'n *Council* gefinancierd moeten worden, door de EU, door de lidstaten of door een combinatie van beide? Hoe stem je de werkerterreinen op elkaar af van de nationale en de Europese *Councils*?

Dit initiatief is potentieel erg belangrijk voor de geesteswetenschappen, want in de EU kaderprogramma's is er voor de *humanities* weinig plaats; puntsgewijs de volgende opmerkingen:

1. Beginnen op bescheiden schaal en na gunstig verloop van pilots uitbreiden;
2. Voorbeeld nemen aan de kleinschalige Scandinavische samenwerkingsvormen voor *best-practice*.
3. Niet disciplinegewijs organiseren maar op thema;
geen verdubbeling met thema's van de EU.
4. Geen aparte *council* voor de *humanities*, maar ofwel één grote *council*, of *humanities* en

¹² Een van de eerste EUROCORES die de ESF ontwikkeld heeft, heeft betrekking op de studie van de oorsprong van de menselijke taal. Een breed spectrum aan disciplines, van taalwetenschap tot prehistorische archeologie, en biologie is betrokken bij dit programma en het penvoerderschap ligt bij de *humanities*.

sociale wetenschappen combineren.

5. Heldere procedures.
6. Europese database van referenten maken.
7. De themavoorstellen door de onderzoekers laten formuleren en geen thema's opleggen met een politieke agenda.
8. Nationale *research councils* moeten meer gebruik maken van het mechanisme dat ze met de ESF al hebben.

Lobbying

De term lobbying lijkt intuïtief niet goed te passen op geesteswetenschappers. Wellicht is het verkieslijker te spreken over wetenschappelijk ondernemerschap. In de geesteswetenschappen is het niet *bon ton* om de markt op te gaan om te pleiten voor meer uitgaven voor het onderzoek. Toch danken vele partijen, zoals sommige grote bedrijven, maar ook takken van wetenschap, hun succes bij het verwerven van middelen aan een actieve lobby. Daarvoor zijn vasthoudende mensen nodig die zowel gezien worden door de wetenschap als door de financierende organisaties en die een enorm sterk ontwikkeld entrepreneurschap hebben. Deze zijn zeldzaam. Ik denk aan mensen als Wim Stokhof, die een dergelijke rol vervult voor de Azië studies in Europa, en aan Johan Schot, die de spil is van het grootse project over de geschiedenis van de techniek. Om bureaucratisering van onderzoeksorganisaties tegen te gaan, is behalve aan een goed bestuur en heldere procedures een grote behoefte aan mensen die zowel wetenschappelijk gesprekspartner zijn als een grote kennis hebben van organisatie, beleid, procedures en management. Het is in het belang van de wetenschap dat de overheden en financierende instanties als NWO zo min mogelijk verambtelijken en onze belangen blijven begrijpen. Dat impliceert dat wij aan de universiteiten de verantwoordelijkheid moeten nemen zelf de goede ambtenaren op te leiden, met een mix van wetenschappelijke en management competenties, opdat die straks de burelen in Brussel, Straatsburg en Den Haag bevolken.

Onze Faculteit der Historische en Kunstwetenschappen heeft reeds een afstudeervariant in cultureel ondernemerschap. In die omgeving zou misschien ook aan een variant 'wetenschappelijk ondernemerschap' gedacht kunnen worden.

Tenslotte het vijfde gebied.

5. Onderwijs: balans tussen breedte en diepte, kennis en vaardigheid, mono- versus multi-disciplinaire opbouw; behoud van studentenbelangstelling

Implementatie van enig plan om de wetenschapsgebieden met elkaar te verbinden zal moeten beginnen met het geven van een goede disciplinaire basis en het aanleren van een open houding ten opzichte van 'andere' disciplines. De noodzaak om de eigen bronnen, methoden en vooronderstellingen kritisch te bekijken wordt duidelijk tijdens de confrontatie met andere disciplines. Door de onderzoeksvraag centraal te stellen, wordt de discipline gereduceerd tot een instrument, een vehikel om het doel te bereiken. Die houding is nog geen algemeen goed onder wetenschappers. Die houding moet geleerd en getraind worden in het universitaire onderwijs, en eigenlijk al in het voortgezet onderwijs. Dat is echter een moeizame affaire, getuige de ontwikkelingen rond het vak Algemene Natuur Wetenschappen (ANW). Dit vak brengt alle leerlingen, alpha's en beta's, samen in een veelzijdig vak, waar men aan het denken gezet wordt over de maatschappelijke, morele en ethische kanten van technologie. Maar door wispelturige besluitvorming bij het ministerie, staat het vak en de status ervan nog steeds, of steeds weer ter discussie (Kuijpers, 2002).

Een pleidooi voor *liberal education*, een vak over de faculteiten heen.

Het vak *liberal arts* of *liberal education* heeft te veel de bijklank gekregen van een college algemene ontwikkeling. Deze kritiek is onterecht. Wij kunnen niet telkens roepen dat wetenschappelijke vernieuwing op het snijvlak van disciplines ontstaat, onderzoek willen bevorderen dat zich begeeft in die randgebieden en tegelijk niets doen aan opvoeding van studenten juist in die richting. Het moet mogelijk zijn in een systeem van majors en minors, een minor te kiezen in een andere faculteit. Het moet ook mogelijk zijn gezamenlijk in de bestaande facultaire structuren trajecten aan te bieden, die studenten juist een ruimere blik verschaffen op wetenschappelijke vraagstellingen waar verschillende disciplines aan bijdragen. Onder meer in de Verenigde Staten zijn voorbeelden van dergelijke curricula. Sleutelwoord is integratie van kennis in de geesteswetenschappen, de kunsten en de natuurwetenschappen en technologie. Dit onderwijs zou aangeboden moeten worden door teams van docenten: in een cursus medische ethiek zouden een medicus en een filosoof samen vraagstukken moeten behandelen van euthanasie, geboorteregeling, genetische manipulatie en

dergelijke. In dezelfde cursus zou dan ook een jurist aan het woord moeten komen en bijvoorbeeld een expert op het gebied van niet-westerse wereldbeschouwingen¹³.

Terwijl de discussie over de instandhouding van de kleine letteren al tijden woedt en nog niet tot een oplossing heeft geleid, worden in de praktijk steeds meer letteren zo klein dat faculteiten ieder voor zich de voorziening niet in stand kunnen houden. Het is ronduit schrijnend dat bijvoorbeeld de Germanistiek, de studie van taal en cultuur van het grootste Europese land, een buurland nog wel, zo weinig studenten trekt. Daar heeft geen Duitsland Instituut iets aan kunnen verhelpen. Deze bezorgdheid kan goed vertaald worden in een onderzoeksproject¹⁴.

Het lijkt me ook in de toekomst een taak van de universiteiten om, naast de nieuwe en wellicht tijdelijk veel studenten trekkende opleidingen als Communicatiewetenschap en andere algemene vakken, de kennis van talen en culturen levend te houden en daarin een zeker conservatisme te tonen. De vraag is op welk niveau en in welke omvang, en natuurlijk in welke vorm dit in het onderwijs moet worden aangeboden¹⁵.

Tenslotte

Dames en heren, ik kom tot een afsluiting.

Ik citeer: 'De decaan van een faculteit moet een *full-time* manager zijn op zeer uiteenlopende gebieden als personeelsbeleid, begrotingen, bestuursstructuren, onderwijs, wetenschapsbeoefening en ruzies.' Aan het woord is Herman Pleij, hoogleraar te Amsterdam, die zich afvraagt 'waarom een zich gezond voelende hoogleraar zijn loopbaan zou onderbreken om iets te gaan doen, waarvoor hij zo duidelijk niet geleerd heeft.' (Pleij, 1993). Dit mild-ironische betoog mondt uit in een pleidooi voor de figuur van de beroepsdecaan, en uiteindelijk, naast de verbittering en teleurstellingen die hem dit ambt hebben opgeleverd,

¹³ Zie als voorbeeld voor een cursusaanbod in convergentie en integratie van wetenschappelijke kennis het Nexa programma van California State University. Ook in het aanbod van het University College in Utrecht worden combinaties van disciplines in *humanities*, *social sciences* en *natural sciences* aangemoedigd.

¹⁴ Centrale vraag: de belangstelling voor de Duitse taal en cultuur neemt af. Is dat behalve in Nederland ook in andere Duitse buurlanden het geval? Zo ja, is dat erg? Wat is de reden daarvan? Welke factoren hebben in het verleden een rol gespeeld bij fluctuaties in de belangstelling? Ligt hier een universitaire verantwoordelijkheid? Indien dat beaamd wordt, welke maatregelen ter verbetering zouden getroffen kunnen worden?

¹⁵ Zie de aanbevelingen van de Commissie Modernisering Curricula Moderne Talen (2002), om binnen de letterenfaculteiten tot vier profielen van bachelor-programma's te komen: 1) historische wetenschappen en regiostudies, 2) kunsten, cultuur en media, 3) taal en communicatie en 4) literatuur en cultuur.

toch ook een zekere weemoed naar het kloppend hart van het facultaire bestuur. Voor veel decanen zullen zijn ervaringen een herkenbaar verhaal zijn. Intussen is de figuur van de beroepsdecaan niet meer zo vreemd, al betreft het nog steeds uitzonderingen. U begrijpt: ik ben zo'n 'beroepsdecaan', tussen aanhalingstekens, want er bestaan bijvoorbeeld geen cursussen die een diploma uitreiken in decanale vaardigheden.

Ik dank het College van Bestuur dan ook voor de mogelijkheid die het mij heeft geboden om in die functie van *part-time* beroepsdecaan de Faculteit der Historische en Kunstwetenschappen te komen versterken. De formulering van de leeropdracht geeft al aan dat u van mij naast een wetenschappelijke, ook een praktische, bestuurlijke en beleidsmatige wijsheid verwacht. Ik zal mij daar met overgave voor inzetten. Ik dank u, waarde collega's binnen de faculteit, voor de collegiale samenwerking en het vertrouwen dat u in mij gesteld heeft. Ik zie goede mogelijkheden ook op wetenschapsinhoudelijk gebied aan te sluiten bij uw interesses.

Dames en heren studenten. Jullie zijn de groep mensen om wie dit bedrijf eigenlijk draait. Door mijn bestuurlijke werk kom ik momenteel minder direct in contact met jullie dan ik zou willen. Maar het is mijn bedoeling die contacten te versterken, enerzijds omdat ik dat zelf leuk en leerzaam vind, anderzijds om jullie nauwer te betrekken bij zaken van organisatie en beleid. Dat zijn namelijk ook jullie zaken.

Indien ik een kort ogenblik terugkijk op mijn loopbaan, moet ik bekennen dat die verrassend onvoorspelbaar is geweest. Ik denk dat ik nu een ander mens ben dan toen ik in 1970 begon aan mijn studie van de Talen en Culturen van Zuid- en Centraal Azië in Leiden. Ik wil mijn dank uitspreken aan het adres van enkele personen die een belangrijke invloed hebben gehad op mijn *Bildung*.

Mijn leermeesters in het Sanskrit en het Indische ritueel, Jan Heesterman en Henk Bodewitz van de Universiteit Leiden, staan voor mij model voor een vorm van geleerdheid en eruditie, waarvoor ik het grootste ontzag koester, ook al ben ik even wat van het Sanskrit afgedreven.

Hans Smits, toentertijd secretaris geesteswetenschappen bij NWO, heeft mij laten zien hoe een brede affiniteit met de wetenschap en haar beoefenaren gecombineerd kan worden met een sturende rol in beleid en organisatie, zonder dat je een steriele manager of apparatschik wordt. Hij is voor mij een inspirerend voorbeeld geweest.

Mijn werk bij de *European Science Foundation* in Straatsburg heeft enorm veel bijgedragen aan mijn internationale management ervaring. Dit was een unieke leerschool, die

voor mij altijd geassocieerd zal blijven met de reusachtige figuur van de toenmalige *secretary-general* Michael Posner.

Met Henk van der Molen en Wim Blockmans heb ik jarenlang in verschillende hoedanigheden en contexten te maken gehad: ZWO in Den Haag, ESF Straatsburg, Erasmusprijs, en de universitaire wereld. Ik dank jullie van harte voor de wijze suggesties en voor de plezierige samenwerking.

Mijn twee functies, in Amsterdam bij de Stichting Praemium Erasmianum en in Rotterdam op de Faculteit, zouden moeilijk te combineren zijn indien ik me niet verzekerd zou weten van de professionele medewerking van faculteitsdirecteur John van Male in Rotterdam en mijn medewerksters Yvonne Goester en Adra Haste in Amsterdam. Ik ben daar zeer dankbaar voor.

Ik dank u voor uw aandacht.

Literatuur

Adriaanse, H.J., H.F. Cohen, H.C. van Riemsdijk, A. Rigney, J. Tollebeek, A.J. Vanderjagt, G.H. de Vries, 2002. Culturele vernieuwing en de grondslagen van de geesteswetenschappen. Programmanotitie t.b.v. NWO.

Anspruch und Herausforderung der Geisteswissenschaften, 1985. Dokumente zur Hochschulreform, 56. Kalischer, W. (Red.). Westdeutsche Rektorenkonferenz, Universität Bamberg, Bamberg.

Balzan Foundation, 2002. Meeting the challenges of the Future: a Discussion between "the two Cultures." Symposium organised by the International Balzan Foundation, held at the Royal Society, London, 13-14 May 2002.

Bentham, J. van, 2002. Science and Society in Flux. In: *The Future of the Sciences and Humanities*. Tindemans, P., A. Verrijn-Stuart, R. Visser (eds), pp. 63-90. Amsterdam University Press, Amsterdam.

Berkson, W., 1995. Two Commandments for the Humanities. In: *Critical Rationalism, the Social Sciences and the Humanities*, Cohen, R.S. (ed.), pp. 221-233. Boston Studies in the Philosophy of Science, vol. 162.

Bevers, A., 2002. De waarde van multi-disciplinariteit in het onderwijs op het terrein van de cultuurwetenschappen. Retoriek en praktijk (Bijdrage feestbundel over Multidisciplinariteit in het onderwijs, een symposium ter gelegenheid van het afscheid van Joop Visser van de Erasmus Universiteit Rotterdam, in druk).

Bijker, W., B. Peperkamp (red.), 2002. Geëngageerde geesteswetenschappen. Perspectieven op cultuurveranderingen in een digitaliserend tijdperk. *AWT-Achtergrondstudies* nr 27. Den Haag.

Böhme, H., P. Matussek, L. Müller, 2000. *Orientierung Kulturwissenschaft. Was sie kann, was sie will*. Rowohlt's Enzyklopädie, Reinbek bei Hamburg.

Boomkens, R., 2002. Koudwatervrees in alfaland. *De Groene Amsterdammer*, 6 april 2002.

Botton, A. de, 1999. What are the Humanities for? *European Review*, 7, 1, pp. 19-25.

Commissie Modernisering Curricula Moderne Talen, 2002. Advies aan het Discipline-overleg Letteren en Geschiedenis (DLG) van de VSNU (ook wel genoemd naar de voorzitter: Rapport Commissie Van Els). VSNU, Utrecht.

De toekomst van de geesteswetenschappen in Nederland, 1990. Raad van Advies voor het Wetenschapsbeleid (RAWB), Den Haag.

Diamond, J. 1999. *Guns, Germs, and Steel. The Fates of Human Societies*. W.W. Norton & Company, New York, London.

Dilthey, W., 1883. *Einleitung in die Geisteswissenschaften*. Bnd 1. B.G. Treubner Verlagsgesellschaft, Stuttgart. Also in: Dilthey, W., 1991. *Selected Works, Vol. 1: Introduction to the Human Sciences*, Makkreel, R.A. and F. Jodi (Eds). Princeton University Press.

Erasmus, D., 2001. *Het boek tegen de barbarij*. Vertaald, ingeleid en van aantekeningen voorzien door I. Bejczy. Oorspronkelijke titel: *Liber antibarbarorum*, Bazel, 1520.

Fernández-Armesto, F., 2002. A European Civilization: Is There Any Such Thing? *European Review*, 10, 1: 3-13.

Friedman, J., P. Galison, S. Haack, 1999. The Humanities and the Sciences. *ACLS Occasional Papers*, 47, New York.

Frühwald, W., 1996. Palimpsest der *Bildung*. Kulturwissenschaft statt Geisteswissenschaft. In: *FAZ*, 8, 5, 1996, p. 41.

Fuhrmann, M., 2002. *Bildung. Europas kulturelle Identität*. Philipp Reclam jun., Stuttgart.

Geary, P.J., 2002. *The Myth of Nations. The Medieval Origins of Europe*. Princeton University Press, Princeton and Oxford.

Grafton, A., L. Jardine, 1986. *From Humanism to the Humanities*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.

Het Nederlands Observatorium van Wetenschap en Technologie, 2001. *Wetenschaps- en Technologie-Indicatoren 2000*. In opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

Jenks, C., 1993. *Culture*. Routledge, London, New York.

Johanson, G., D. Schauder, E. Lim, 1998. The Virtual Library and the Humanities: a Report. *Australian Humanities Review*. www.lib.latrobe.edu.au/AHR/emuse/library/johanson.html

Kocka, J., 1990. Veränderungen in der Geschichtswissenschaft. Eine 'Geisteswissenschaft'? In: Prinz, W., P. Weingart (eds), 1990. *Die sog. Geisteswissenschaften: Innenansichten*, pp. 134-137. Suhrkamp, Frankfurt am Main.

Kuijpers, J. 2002. Verwaterd ideaal: Algemene Natuur Wetenschappen (ANW) staan weer op losse schroeven, terwijl het vak alfa's en beta's juist zo mooi mengt. *NRC Handelsblad*, 23 februari 2002, p. 39.

Kuipers, T.A.F., 2000. Filosofen als luis in de pels; over kritiek, dogma's en het moderne turven van publicaties en citaties. In: *Eric Bleumink op de huid gezeten*. Opstellen aangeboden aan Eric Bleumink door het College van Decanen ter gelegenheid van zijn afscheid als voorzitter van het College van Bestuur van de Rijksuniversiteit Groningen op 24 mei 2000. J.N. Bremmer (red.). Rijksuniversiteit Groningen, Groningen.

Labrie, 1986. *Bildung en Politiek, 1770-1830: de "Bildungsphilosophie" van Wilhelm von Humboldt gezien in haar politieke en sociale context*. Amsterdamse Historische Reeks, 9.

Labrie, A., 1996. *Bildung en vervreemding: over de sociale context van de humaniora in de moderne tijd*. In: Burke, P., R. Grübel, A. Labrie. *De veerkracht van de geesteswetenschappen*, pp. 21-34. Rudolf Agricola Instituut, Rijksuniversiteit Groningen, Groningen.

Leezenberg, M., G. de Vries, 2001. *Wetenschapsfilosofie voor Geesteswetenschappen*. Amsterdam University Press, Amsterdam.

Leibovici, S., 2002a. Een vibrerende nepstudie. *De Groene Amsterdammer*, 23 maart 2002.

Leibovici, S., 2002b. Nepstudie? *De Groene Amsterdammer*, 13 april 2002.

McAllister, J.W., 2002. Historical and Structural Approaches in the Natural and Human Sciences. In: *The Future of the Sciences and Humanities*. Tindemans, P., A. Verrijn-Stuart, R. Visser (eds), pp. 19-54. Amsterdam University Press, Amsterdam.

Men weegt kaneel bij 't lood, 1995. Rapportage van de Commissie Toekomst van de Geesteswetenschappen, onder voorzitterschap van H.J. Vonhoff. ('Kaneelnota'; 'Rapport-Vonhoff'). Utrecht, Elinkwijk.

Mey, M. de, J. Braeckman, T. Claes, 1994. *Wetenschap als Cultuur*. Vlaamse Raad voor Wetenschapsbeleid (VRWB), Brussel.

Needham, J., 1954-1998. *Science and Civilisation in China*. Vols I-VII. Cambridge University Press, Cambridge.

NWO Council for the Humanities, 1997. Strengths, Weaknesses, and Opportunities in European Humanities Research.

NWO Gebiedsbestuur Geesteswetenschappen, 1999. Een digitale bibliotheek voor de geesteswetenschappen. Aanzet tot een programma voor investering in een landelijke kennisinfrastructuur voor geesteswetenschappen en

cultuur. Beleidsnota informatie- en communicatietechnologie van het gebiedsbestuur geesteswetenschappen van NWO.

Pleij, H., 1993. *Zachtjes rammelen aan de ketting*. Herinneringen van een amateur-dekaan. Amsterdam University Press, Amsterdam.

Plumb, J.H., 1964. *Crisis in the Humanities*. Penguin Books Ltd, Harmondsworth.

Prinz, W., P. Weingart, 1990. Innenansichten geisteswissenschaftlicher Forschung: Einleitende Bemerkungen. In: Prinz, W., P. Weingart (eds), 1990. *Die sog. Geisteswissenschaften: Innenansichten*, pp. 9-23. Suhrkamp, Frankfurt am Main.

Rickert, H., 1986. *Kulturwissenschaft und Naturwissenschaft*. Herdruk van de zesde en zevende, herziene uitgave van 1926. Philipp Reclam jun., Stuttgart.

Scenario's voor de geesteswetenschappen. Raamwerk voor een onderzoeksprogramma. (ongedateerd). Universiteit Utrecht, intern rapport.

Schins, J., 2000. *Hoeveel geest kan de wetenschap verdragen?* Een grondslag voor de unificatie van natuur- en geesteswetenschappen. Agora, Pelckmans, Kampen.

Snow, C.P., 1960. *The Two Cultures and the Scientific Revolution*. Cambridge at the University Press.

Snow, C.P., 1964. *The Two Cultures: and a Second Look*. Cambridge at the University Press.

Spranger, E., 1980. *Grundlagen der Geisteswissenschaften*. Gesammelte Schriften 6. Max Niemeyer, Tübingen.

Staal, F., 1989. *Rules without Meaning: Ritual, Mantras and the Human Sciences*. Lang, New York, Bern, Frankfurt am Main, Paris.

Staal, F., 2001. Noam Chomsky between the Human and Natural Sciences. *Janus Head*, 2001, pp. 25-66, ook: <http://www.janushead.org/gwu-2001/staal.cfm>.

Tegen de stroom, 1989. Nota van de Commissie Geesteswetenschappen van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Amsterdam.

Vollhardt, F., 2001. Kittlers Leere. Kulturwissenschaft als Entertainment. *Merkur*, 55, 8: 711-716.

Wesseling, H., 2002. *The Idea of an Institute for Advanced Study. Some Reflections on Education, Science and Art*. Uhlenbeck Lecture, 20, NIAS, Wassenaar.

Wilson, E.O., 1998. *Consilience, the Unity of Knowledge*. A.A. Knopf, New York.

Wood, I., 1999. The Fall of the Roman Empire and the Nations of Europe. *European Review*, 7, 1, pp. 59-75.

WOPI, 2000. WO-Personeelsinformatie. Kengetallen over het universitair personeel in fte's en personen naar leeftijd, geslacht, functie, salarisschaal, HOOP-gebieden. Utrecht: VSNU februari 2001.

Zürcher, E., T. Langendorff (eds), 1990. *The Humanities in the Nineties. A View from the Netherlands*. Swets & Zeitlinger BV, Amsterdam, Lisse.

Max Sparreboom (1951): studie Talen en Culturen van Zuid- en Centraal Azië aan de Universiteit van Leiden (1970-1977). Wetenschappelijk medewerker Sanskrit taal- en letterkunde in Leiden. Promotie in 1983 op een onderwerp uit het Indische ritueel (*Chariots in the Veda*). Onderzoek naar Vedische tekst tradities in Zuid India. Vanaf 1987 beleidsmedewerker geesteswetenschappen bij ZWO/NWO. Van 1990 tot 1995 *Secretary Standing Committee for the Humanities* bij de *European Science Foundation* in Straatsburg. Vervolgens beleidsmedewerker geesteswetenschappen bij NWO. Vanaf 1999 tot heden directeur Stichting Praemium Erasmianum, Amsterdam. Daarnaast vanaf 2001 decaan Faculteit der Historische en Kunstwetenschappen aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Publicaties op het gebied van Vedisch ritueel, beleid en organisatie van de geesteswetenschappen, en diergedrag.